

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มเกษตรกรในตำบลไร่ซิง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ใช้แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก เพื่อศึกษาเฉพาะกลุ่มเกษตรกรในเขตตำบลไร่ซิง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม โดยมีวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านเกษตรพื้นฐานของกลุ่มเกษตรกรในตำบลไร่ซิง ที่ส่งผลให้ตำบลไร่ซิงเป็นชุมชนเข้มแข็ง

2. เพื่อศึกษาการปรับตัวทางภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มเกษตรกรในตำบลไร่ซิง ที่ส่งผลให้ตำบลไร่ซิงเป็นชุมชนเข้มแข็ง

3. เพื่อศึกษาองค์ความรู้ทางภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มเกษตรกรในตำบลไร่ซิง ที่ส่งผลให้ตำบลไร่ซิงเป็นชุมชนเข้มแข็ง

4. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของกลุ่มเกษตรกรในตำบลไร่ซิง

ฉะนั้น เพื่อให้การศึกษาเป็นไปอย่างมีระเบียบ มีกระบวนการที่ถูกต้องและบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนวิธีการดำเนินงานวิจัย ดังต่อไปนี้

1. การศึกษาเอกสาร

ผู้วิจัยทำการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษาจากแนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการเกษตรของไทย องค์ความรู้ทางภูมิปัญญาท้องถิ่น แนวคิดเกี่ยวกับองค์ความรู้ของมนุษย์ แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและความเข้มแข็งของชุมชน บทบาทของทฤษฎีใหม่ต่อการสร้างภูมิปัญญาท้องถิ่นของเกษตรกร และทฤษฎีการปรับตัว รวมถึงการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับกลุ่มเกษตรกรในตำบลไร่ซิงขององค์การบริหารส่วนตำบลไร่ซิง การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยการเก็บข้อมูลภาคสนามเป็นหลัก และในการเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้ศึกษาใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ซึ่งเป็นแบบสัมภาษณ์ที่มีลักษณะปลายเปิด เพื่อใช้สัมภาษณ์สมาชิกกลุ่มเกษตรกรตำบลไร่ซิง จำนวน 34 คน

2. ประชากรในการศึกษา

การศึกษาค้างนี้ เน้นการศึกษาประชากรที่เป็นสมาชิกของกลุ่มเกษตรกรทั้งหมด 17 กลุ่ม จำนวน 34 คน ซึ่งอยู่ในเขตตำบลไร่ชิง จำนวน 14 หมู่บ้าน โดยแบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

2.1 ประธานกลุ่มเกษตรกรทั้งหมด 17 กลุ่ม จำนวน 17 คน

2.2 คณะกรรมการของกลุ่มเกษตรกร ซึ่งเป็นเลขานุการของกลุ่มเกษตรกรทั้งหมด 17 กลุ่ม กลุ่มละ 1 คน รวมทั้งหมด 17 คน

2.3 พัฒนาการการเกษตรประจำตำบลไร่ชิง จำนวน 1 ท่าน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการศึกษาค้างนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ฉะนั้นเครื่องมือที่ช่วยในการศึกษาจะประกอบไปด้วย สมุดบันทึกประจำวัน สมุดบันทึกแยกประเภทข้อมูล กล้องถ่ายภาพ และเทปบันทึกเสียง นอกจากอุปกรณ์เหล่านี้แล้ว ผู้วิจัยได้สร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย เป็นการนำไปสู่การสร้างเครื่องมือในการศึกษาวิจัยค้างนี้ รวมถึงแบบสัมภาษณ์สำหรับกลุ่มเกษตรกร โดยมีหัวข้อในการสัมภาษณ์ ซึ่งแบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสัมภาษณ์สถานภาพส่วนบุคคล

ชื่อ สกุล เพศ อายุ ที่อยู่ ระดับการศึกษา อาชีพหลัก สถานภาพทางครอบครัว จำนวนสมาชิกในครอบครัว และอาชีพเกษตรกรรมในกลุ่มเกษตรกรของประชากรที่ใช้ในการศึกษา

ตอนที่ 2 ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรที่ทำการศึกษา และมีการสร้างแบบสัมภาษณ์ตามกลุ่มตัวแปรทั้ง 4 ตัวแปร ดังนี้

1. ภูมิปัญญาพื้นฐาน เป็นแบบสัมภาษณ์ปลายเปิดมี 10 ข้อ
2. การปรับตัว เป็นแบบสัมภาษณ์ปลายเปิดมี 6 ข้อ
3. องค์ความรู้ เป็นแบบสัมภาษณ์ปลายเปิดมี 4 ข้อ
4. ชุมชนเข้มแข็ง เป็นแบบสัมภาษณ์ปลายเปิดมี 7 ข้อ

ตอนที่ 3 ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มเกษตรกรในตำบลไร่ชิงต่อการทำให้เป็นชุมชนเข้มแข็ง โดยให้ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์สามารถตอบได้อย่างอิสระ

3.1 การสร้างเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสัมภาษณ์ปลายเปิดที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นเอง ซึ่งทำการศึกษาจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและลงสำรวจพื้นที่ โดยขอรับคำแนะนำจากคณะกรรมการที่ปรึกษาการทำวิจัย

ในการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยได้แบ่งหัวข้อในการสัมภาษณ์ออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสัมภาษณ์สถานภาพส่วนบุคคล

ชื่อ สกุล เพศ อายุ ที่อยู่ ระดับการศึกษา อาชีพหลัก สถานภาพทางครอบครัว จำนวนสมาชิกในครอบครัว และอาชีพเกษตรกรรมในกลุ่มเกษตรกรของประชากรที่ใช้ในการศึกษา

ตอนที่ 2 ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรที่ทำการศึกษา และมีการสร้างแบบสัมภาษณ์ตามกลุ่มตัวแปรทั้ง 4 ตัวแปร ดังนี้

1. ภูมิปัญญาพื้นฐาน เป็นแบบสัมภาษณ์ปลายเปิดมี 10 ข้อ
2. การปรับตัว เป็นแบบสัมภาษณ์ปลายเปิดมี 6 ข้อ
3. องค์ความรู้ เป็นแบบสัมภาษณ์ปลายเปิดมี 4 ข้อ
4. ชุมชนเข้มแข็ง เป็นแบบสัมภาษณ์ปลายเปิดมี 7 ข้อ

ตอนที่ 3 ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มเกษตรกรในตำบลไร่ขิงต่อการทำให้เป็นชุมชนเข้มแข็ง โดยให้ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์สามารถตอบได้อย่างอิสระ

3.2 การทดสอบเครื่องมือ

เมื่อผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์เสร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยได้นำแบบสัมภาษณ์ให้ผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิ 4 ท่าน คือ พระครูสุนทรธรรมโสภณ (วิเชียร ปญญาธุโธ) รองศาสตราจารย์ไพโรธ เลิศพิริยกุลมล ดร.สุธรรม เลิศพงษ์ประเสริฐ และคุณวิมล นิลสุวรรณ เจ้าหน้าที่พนักงานชุมชน 5 ได้ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา เพื่อให้สอดคล้องและครอบคลุมวัตถุประสงค์ทุกข้อ รวมถึงคณะกรรมการที่ปรึกษาการทำวิจัยได้ตรวจสอบอีกครั้ง เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในการวิจัย ก่อนที่จะนำไปเก็บข้อมูลภาคสนามในพื้นที่จริง

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษานี้ใช้การศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative research) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant Observation) และไม่มีส่วนร่วม (Non - participant Observation) รวมถึงการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) และไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) โดยผู้วิจัยได้ไปศึกษาท้องถิ่นก่อนทำการเก็บข้อมูลในระหว่างวันที่ 1 ธันวาคม - 31 ธันวาคม 2545 นอกจากนี้ มีการเก็บข้อมูลเอกสารซึ่งได้จากผู้นำกลุ่ม หรือพัฒนากรการเกษตรประจำตำบลไร่ซิง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยใช้เครื่องมือต่าง ๆ เพื่อช่วยในการศึกษาดังนี้ คือ สมุดบันทึกประจำวัน สมุดบันทึกแยกประเภทข้อมูล กล้องถ่ายภาพ เทปบันทึกเสียง และแบบสัมภาษณ์ทั้ง 3 ตอน โดยกำหนดขั้นตอน การเก็บรวบรวมข้อมูลไว้ดังต่อไปนี้

4.1 นำหนังสือจากสถาบันฯ ไปยื่นต่อประธานองค์การบริหารส่วนตำบลไร่ซิง เพื่อขออนุญาตลงสำรวจพื้นที่ศึกษา

4.2 สำรวจพื้นที่ทางกายภาพของหมู่บ้าน ตั้งแต่วันที่ 1 ธันวาคม - 31 ธันวาคม 2545 โดยมีเจ้าหน้าที่เกษตรตำบลไร่ซิง เป็นผู้ให้ข้อมูล

4.3 เริ่มสัมภาษณ์บุคคลสำคัญของตำบลไร่ซิง คือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

4.4 สังเกตการทำกิจกรรมร่วมกันของกลุ่มเกษตรกรในตำบลไร่ซิง

4.5 ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากประธานกลุ่มเกษตรกร จำนวน 17 คน และเลขานุการกลุ่มเกษตรกร จำนวน 17 คน รวมถึงพัฒนากรการเกษตรประจำตำบลไร่ซิง จำนวน 1 ท่าน

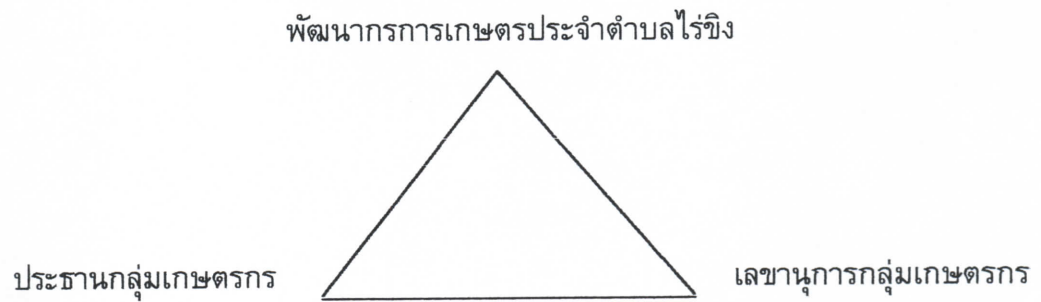
4.6 ดำเนินการสัมภาษณ์อีกครั้งกับสมาชิกกลุ่มเกษตรกรท่านอื่น ๆ ในตำบลไร่ซิง เพื่อเปรียบเทียบความสอดคล้องของข้อมูล ระหว่างประธานกลุ่มเกษตรกรและเลขานุการกลุ่มเกษตรกร

4.7 เมื่อเก็บรวบรวมข้อมูลค่อนข้างจะสมบูรณ์แล้ว หากมีบางส่วนที่ยังบกพร่องอยู่ จะทำการเปรียบเทียบความสอดคล้องของข้อมูลอีกครั้ง

5. การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

หลังจากที่เก็บรวบรวมข้อมูลได้แล้ว ผู้วิจัยจะทำการตรวจสอบข้อมูล เปรียบเทียบความสอดคล้องของข้อมูลจากประธานและเลขานุการ จากนั้นจึงจะนำข้อมูลมาสรุปสังเคราะห์และจัดเป็นหมวดหมู่ตามกลุ่มตัวแปรทั้ง 4 ด้าน คือ ภูมิปัญญาพื้นฐาน การปรับตัวองค์ความรู้ และชุมชนเข้มแข็ง

จากนั้นผู้วิจัยได้นำข้อมูลดังกล่าว มาทำการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (triangulation method) ตามแผนภาพที่ 3 เพื่อพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มานั้นถูกต้องหรือไม่ โดยให้ประธานกลุ่มเกษตรกรทั้งหมด 17 กลุ่ม จำนวน 17 คน เลขานุการของกลุ่มเกษตรกรทั้งหมด 17 กลุ่ม ๆ ละ 1 คน จำนวน 17 คน และพัฒนารกรการเกษตรประจำตำบลไร่เชิงจำนวน 1 คน ได้ตรวจสอบอีกครั้งเพื่อปรับปรุงและแก้ไข จากนั้นจึงนำเสนอผลการศึกษาลำดับต่อไป

แผนภาพที่ 3 แสดงการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ที่ได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม รวมถึงการจดบันทึกเอกสารและการบันทึกเทป โดยใช้วิธีการวิเคราะห์และสังเคราะห์เนื้อหาแบบสามเส้า (triangulation method) โดยการอธิบายเชิงพรรณนาที่ชี้ให้เห็นถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านเกษตรพื้นฐาน การปรับตัวทางภูมิปัญญาท้องถิ่น และองค์ความรู้ทางภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มเกษตรกรในตำบลไร่ขิง ที่ทำให้ชุมชนในตำบลไร่ขิงเป็นชุมชนเข้มแข็ง โดยอาศัยกรอบแนวคิดที่ส่งเสริมให้เป็นชุมชนเข้มแข็งมาใช้เป็นแนวทางในการอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น และดำเนินการสรุปผลต่อไป โดยกำหนดขั้นตอนของการวิเคราะห์ข้อมูลไว้ดังต่อไปนี้

6.1 ตรวจสอบความถูกต้องตรงกันของข้อมูลจากประธานและสมาชิกของกลุ่มเกษตรกรในตำบลไร่ขิง

6.2 ตรวจสอบข้อมูลจากการสัมภาษณ์เปรียบเทียบกับข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารและการสังเกต

6.3 แยกข้อมูลที่มีความสอดคล้องตรงกันของประธานกลุ่มเกษตรกร และเลขานุการกลุ่มเกษตรกร โดยจัดเป็นหมวดหมู่ตามกลุ่มตัวแปรทั้ง 4 ด้าน คือ ภูมิปัญญาพื้นฐาน การปรับตัว องค์ความรู้ และชุมชนเข้มแข็ง

6.4 สังเคราะห์และสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์

6.5 ทำการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า เพื่อพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ได้มานั้นถูกต้องหรือไม่ โดยให้ประธานกลุ่มเกษตรกรทั้งหมด 17 กลุ่ม จำนวน 17 คน เลขานุการของกลุ่มเกษตรกรทั้งหมด 17 กลุ่ม ๆ ละ 1 คน จำนวน 17 คน และพัฒนากรการเกษตรประจำตำบลไร่ขิงจำนวน 1 คน ได้ตรวจสอบอีกครั้ง เพื่อสังเคราะห์ความสอดคล้องของข้อมูล

6.6 สังเคราะห์ข้อมูล สรุป และเสนอขอความเห็นจากพัฒนากรการเกษตรประจำตำบลไร่ขิง เพื่อความถูกต้องของข้อมูล

6.7 เขียนรายงานการวิจัย

6.8 นำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของรูปแบบการวิเคราะห์ข้อมูล และรูปแบบการเขียนวิทยานิพนธ์